

Oldenzaal

en het

Hanzeeverhaal

Wist je dat?

*'Hanze' betekent groep,
gezelschap, gemeenschap
of (bewapende) schare*

De middeleeuwen worden gezien als een periode zonder kennis en vooruitgang. De hygiëne liet te wensen over en de pest roeide een groot deel van de bevolking uit. Toch werden er in dezelfde middeleeuwen ook nieuwe technieken uitgevonden om bijvoorbeeld meer voedsel en goederen te produceren. Door het overschot aan voedsel en goederen, gingen steeds meer mensen wonen en werken in steden waar ze zich verenigden in gilden. Kooplieden en handelaars uit deze gilden trokken langzaam het bestuur van de stad naar zich toe. De steden werden groter en machtiger en begonnen de overschotten uit hun landbouw en productie te verhandelen met elkaar via land, maar vooral ook over zee. Door verbeteringen in de scheepsbouw en de komst van de koggeschip, ontstond er een netwerk tussen steden en handelaars aan de Noordzee. Producten zoals zout, granen, vis, hout, wijn, bier, dierenhuiden en laken werden vervoerd naar verschillende landen waar ze verhandeld werden op jaarmarkten. Veilig was deze reis echter niet. Schepen werden gekaapt door zeerovers of handelaren raakten slaags met elkaar. De steden en handelaren verloren hierdoor veel geld en besloten in de 13e eeuw dat het tijd was om afspraken vast te leggen. Samen sta je immers sterker. Dit deden zij door middel van een internationaal samenwerkingsverband: het Hanzeverbond.

Oldenzaal was in deze periode een klein stadje aan de Duitse grens.

De gunstige ligging tussen Deventer, Münster en Osnabrück gaf Oldenzaal al in de 11e eeuw de mogelijkheid tot handelen. Toen Oldenzaal in 1049 marktrecht kreeg door keizer Hendrik III van het Heilige Roomse Rijk, kon een jaarmarkt worden gehouden en een weekmarkt. Deze jaarmarkt vond één keer per jaar plaats, werd vaak in oktober gehouden en duurde vijf dagen. De weekmarkt was er elke week op woensdag. Dit is bijzonder want Oldenzaal was ervoer bij. In 1049 hadden alleen Utrecht en waarschijnlijk Deventer het marktrecht. Daarnaast was jaarmarktrecht gebruikelijk alleen bestemd voor bisschopsteden zoals Utrecht. Voor Oldenzaal werd dus een uitzondering gemaakt. Dit kwam doordat Oldenzaal een belangrijk religieus centrum was en de eerste stenen kerk van Twente bezat, namelijk de Plechelmusbasiliek. Het stadsrecht in Oldenzaal kwam pas later, waarschijnlijk in de 13e eeuw.

In 1261 begon voor Oldenzaal haar Hanze periode. In 1260 en 1261 sloot Oldenzaal handelsovereenkomsten met Keulen en Coesfeld, belangrijke Hanzensteden in Duitsland, waardoor Oldenzaal in principe lid werd van de Hanze. Twee eeuwen later wordt Oldenzaal voor het eerst genoemd als Hanzestad. Oldenzaal als Hanzestad is in die tijd opvallend.

Wist je dat?

*Een theorie is dat de naam
"Oldenzaal" komt van
"aan de Sele" of "aan
de Saal", een beekje dat
rond Oldenzaal stroomde*

Wist je dat?

In Oldenzaal nog steeds namen voorkomen die herinneren aan de Scandinavisch Hanzeperiode?

Normaal gesproken liggen Hanzesteden aan het water, Oldenzaal niet. Toch was Oldenzaal een belangrijke schakel voor de grotere Hanzesteden zoals Deventer en Zwolle door de gunstige ligging aan de Duitse grens. Dit Duitse Hanzeverbond bestond uit grote Hanze-hoofdsteden, zoals Lübeck en Keulen. Daarnaast wordt Lübeck gezien als een grondlegger van de Hanze.

Een belangrijk bewijs dat Oldenzaal bij de Hanze hoorde zijn de zogenoemde toversichtbrieven, waarvan er een aantal met betrekking tot Oldenzaal bewaard is gebleven. Een toversichtbrief is een bewijs van vertrouwen tussen handelaren uit Hanzesteden die erfeniszaken wilden regelen. In zo'n brief staan de namen van de erflater en de erfgenaam en wordt er getuigenis afgelegd. Zulke brieven waren nodig, omdat handelaren vaak ver van elkaar verwijderd waren en het anders niet mogelijk zou zijn om een 'vreemdeling' te vertrouwen. De toversichtbrieven werden in het Latijn geschreven, dit was toen een taal die iedereen kon spreken en lezen, zoals het Engels van nu.

Wist je dat?

*De Hanzesteden hadden hun eigen taal die binnen het verbond werd gesproken:
Het Tfeederduits*

Vanaf de 15e eeuw verandert de organisatie van de Hanze. In totaal waren er in deze periode ongeveer 200 steden lid van het Hanzeverbond. Deze waren opgedeeld in ongeveer 75 'kernsteden' en zo'n 120 'bijsteden'. De kernsteden werden ook wel 'Principaelsteden' genoemd. Deze steden kwamen tijdens speciaal georganiseerde Hanzedagen bij elkaar om allerlei zaken te overleggen. De kleinere steden, waar ook Oldenzaal bij hoorde, lieten zich door de 'Principaelsteden' vertegenwoordigen. Deventer werd dan ook de Principaelstad van Oldenzaal, hierdoor wordt Oldenzaal tegenwoordig ook wel als 'satelliet-Hanzestad' beschouwd.

Tijdens het bestaan van het Hanzeverbond, woedden er veel oorlogen met concurrerende handelslanden zoals Denemarken en Engeland. In 1447 hebben de Duitse Hanze en Hollandse steden oorlog. Oldenzaal speelt een belangrijke rol in het overleg tussen de IJssel steden en Münster. De Hanzedag in Lübeck van dat jaar was de drukstbezochte Hanzedag ooit. Op deze Hanzedag werd besloten dat een Hanzekoopman geen burger van twee steden mocht zijn. Door deze beslissing kon Oldenzaal zich niet meer laten vertegenwoordigen door Deventer. Daarnaast gebruikten de handelaren uit Oldenzaal geregeld het burgerrecht van Deventer om te handelen met de Engelsen. Met deze beslissing werd de rol van Oldenzaal binnen de Hanze dus een stuk kleiner.

Wist je dat?

Als je je niet hield aan de regels van de Hanze werd je 'Verharst'. Dit betekent het verstoten van iemand uit een gemeenschap

1447 was geen goed jaar voor Oldenzaal. Naast de nadelige beslissingen van de Hanzedag, brak er een grote stadsbrand uit. De handelsvoorraden van Oldenzaal gingen in vlammen op. Deventer moest te hulp schieten en leverde graan en hulpmiddelen zoals brood voor de armen in Oldenzaal.

Niet lang daarna woedde er een nieuwe handelsoorlog tussen de Hanze tegen de Engelsen en de Hollandse steden waaronder Amsterdam. Toen er uiteindelijk in 1474 vrede werd gesloten, die ook door Oldenzaal werd ondertekend, was de Hanze niet meer hetzelfde. In plaats van samen te werken, was het iedere Hanzestad voor zich. Toen in 1492 Columbus in Amerika aankwam, verschoven de belangrijkste handelsgebieden. Het Hanzeverbond viel daarna langzaam uiteen maar bleef in de loop van de 16e eeuw in Nederland een kleine rol spelen. Steden als Deventer en Zwolle maakten nog veel gebruik van hun Hanze voorrechten en bleven handelen in bijvoorbeeld het Noorse Bergen. Oldenzaal speelde niet echt meer mee en hield zich voornamelijk bezig met handel op lokaal en regionaal gebied. De laatste Hanzedag vond plaats in 1669.

Ondanks het einde van het Hanzeverbond, noemen nog steeds veel steden zich met trots 'Hanzestad'. Denk bijvoorbeeld aan; Zwolle, Kampen, Deventer, Zutphen en natuurlijk ons eigen Oldenzaal. Zo leeft het Hanzeverbond, dat tot zoveel voorspoed heeft geleid, voort.

Wist je dat?

*De Hanze is pas in 1862
officieel opgeheven en
eigenlijk nooit
officieel opgericht*